

Якби я не пішов
у перший день,
пішов би через
тиждень

Рішення піти на війну письменник Артем Чапай ухвалив у той день, коли почув перші вибухи за вікном. Його «сватали» на позицію пресофіцера, хотіли відправити на кухню, пробували залучити як діловода. Зараз він охороняє стратегічні об'єкти й каже, що це якраз для нього.

З Артемом ми говорили про те, чому теперішнє середовище йому ближче за літературне, як це — бути письменником на війні та що насправді допомагає українцям пережити воєнні жахіття.

— Артеме, як це — з письменників у солдати? За вашими спостереженнями, чи важить на війні попередній досвід? Чи не заважає особисто вам на війні письменницьке підґрунтя?

— Мені письменницький досвід радше допомагає. Інколи психологічно буває складно, й тоді я думаю, що мій теперішній досвід — це щось на кшталт включеного спостереження. Я намагаюся ловити деталі, інколи щось записую в телефон, щоби не забути. Наприклад, смішні або цікаві фрази.

Що стосується попереднього досвіду (*військового*. — ред.), то, безумовно, без нього складно. Відбувається значне зіткнення

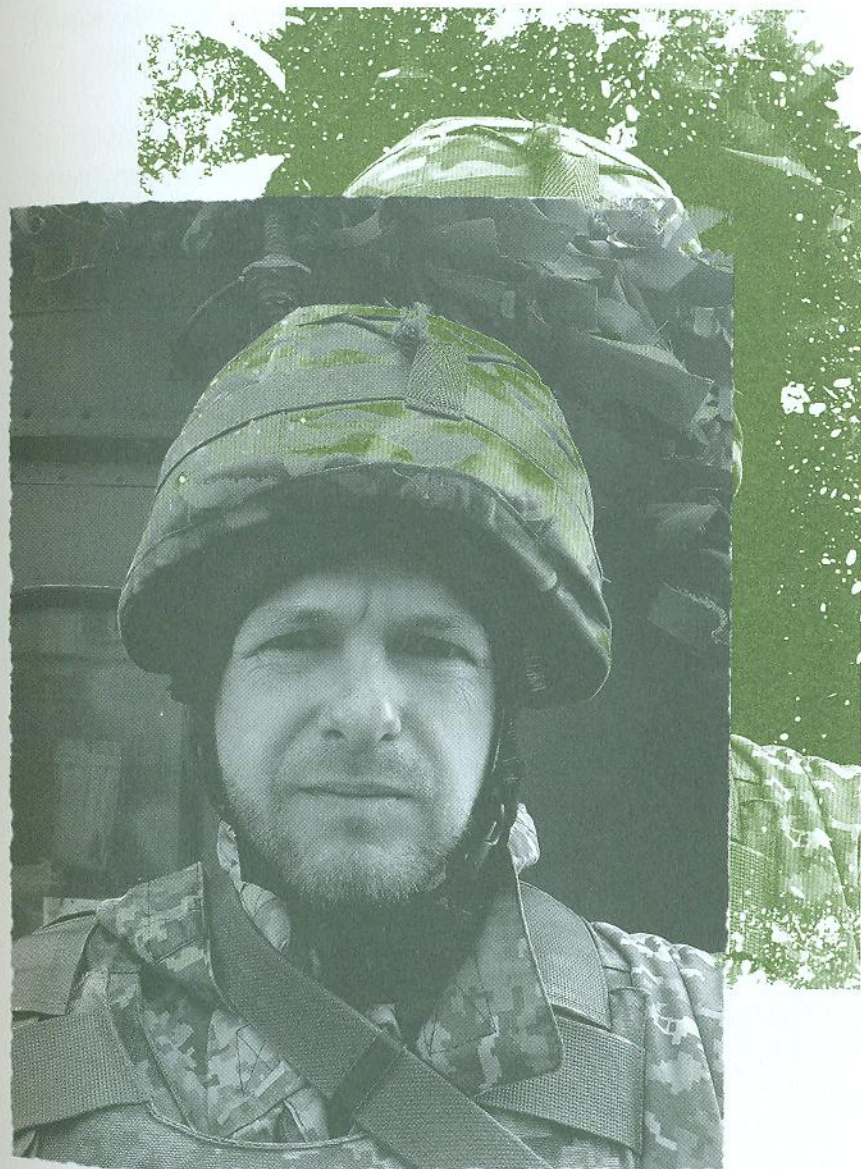
своїм другом, куди тікатимете, якщо Путін нападе. Що змінилося за цей час, що у 2022-му ви миттєво ухвалили рішення піти на війну?

— Я розмовляв з Любком Дерешем, ми жартували, що романтисту інколи важко зрозуміти самого себе. Досі думаю про це. Напевно, якби на момент, коли все почалося, я був у Львові чи Івано-Франківську, — повівся би по-іншому. Але коли ти підхоплюєшся від того, що гримить будинок, і розумієш, що можуть загинути твої діти, то рішення ухвалюються на якомусь тваринному рівні: я мушу захистити їх.

Коли прокидаєшся зранку від вибухів, це змінює всі твої попередні фантазії. Так, ми з однокласником жартували, кудю тікати, коли Путін нападе. Тоді навіть думки не було воювати. Я ідентифікував себе як цивільного. Як я воюватиму? Але все змінили вибухи за вікном. Путін створив собі антиросію. Люди, які ніколи не збиралися йти проти Росії, тепер перетворилися на воєнничий народ.

— Реальність змінилася для нас усіх. Але якою вона є тепер для вас? Який вигляд мають ваші будні?

— Ми живемо у колишньому спортзалі, спимо на матрацах. Через добу ходимо у добові наряди. Ти постійно у підкумареному стані. Добу в наряді, а наступного дня до вечірньої

перевірки маєш вільний час. Наприклад, просто зараз я у звільненні.

Звичайно, радикальна зміна — це те, що я живу без родини. Всі ці місяці почуття, яке домінує, — туга за дружиною й дітьми. Можливо, якби вони були поряд, було б інакше. На чотирнадцятому році шлюбу доводиться розвивати стосунки на відстані, в зумі. Дітям веду уроки української мови онлайн, щоби не забували, як писати рідною, бо вони зараз за кордоном. Двічі на день, по тридцять хвилин. Трошки таблички множення, трошки української. Нагадую їм, що «*будь ласка*» пишеться окремо.

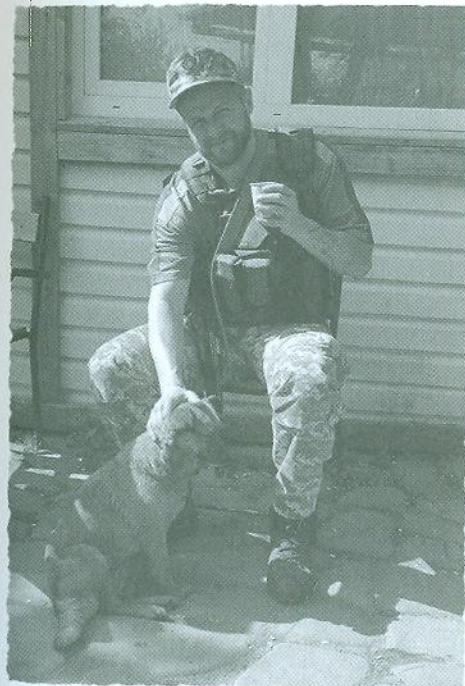
— Армійський романтизм існує, чи це таки частина художньої реальності?

— Якби зараз я був неодруженим та сам по собі, то міг би сказати, що в цьому справді щось є. Крім того, я усвідомлюю, що коли все закінчиться, будуть речі, за якими я ностальгуватиму. Грубо кажучи, те, що називається побратимство, справді існує. Люди, які поряд зі мною зараз, мені психологічно ближчі, зокрема, за багатьох цивільних друзів. Ця «бульбашка» стала мені значно комфортнішою. Більше солідарності та взаємної підтримки, адже ми всі — в одному човні, у нас однакове буття.

Утім, люди дуже різні. У нас є класний хлопець, що не може написати два слова без помилок у спільний чат, але це один із найкращих людей, що тут є. В колективі панує почуття довіри, мені дуже пощастило з місцем і людьми, серед яких я опинився.

— Можливо, в колі ваших побратимів уже є той, хто може стати персонажем вашого майбутнього твору?

— Зараз кожен другий українець — це унікальний персонаж і особистість. Якщо ми говоримо про персонажів романів, це все-таки мають бути збірні образи. Від когось візьмеш фразу, від когось — жест. Я перебуваю з тими самими людьми впродовж місяців і розумію, що все одно знаю їх недостатньо добре. Той, хто спочатку здавався похмурим, зрештою виявився добряком, і навпаки: той, хто поведився як душа ком-

панії, виявився хитрожопим. І, як романіст, ти можеш лише уявляти, що насправді твориться в душі людини.

— Деякі з ваших книжок написані про українців та Україну. Що ви дізналися про українців після російського вторгнення та перебування серед військових? Чого, наприклад, не знали, коли писали «Подорож із Мамайотою. В пошуках України» чи «The Ukraine»?

— Тепер я розумію, що книжка «The Ukraine» була доволі точно написана. Недосконалі, але прекрасні люди. Остання фраза у книжці — «Люди прекрасні, навіть коли самі цього не розуміють». І зараз я бачу все те саме, але за інших обставин та іншої ситуації. І ці обставини значно трагічніші. Кожна людина зараз стає легендарною по-своєму.

Те, що ми зараз робимо, — вже чудо. Ніхто цього не очікував. Навіть ми самі від себе.

— Про видання своєї книжки «The Ukraine» англійською у США та Великій Британії ви дізналися «з автоматом через плече та чотирма магазинами патронів у розгрузці». Ви зараз на війні, але ваша письменницька кар'єра й далі розвивається. Як переосмислюєте вже написане, коли ви — «пацифіст» — опинилися з автоматом в руках? Як гадаєте, це вплине на те, про що ви писатимете у майбутньому?

— Деякі речі стосуються минулої реальності. І не те щоби вони втрачуть актуальність, але це вже будуть історичні події.

Тобто те, що було реалістичним соціальним романом, зараз стало історичним соціальним романом, бо описує реальність, якої вже немає. І йдеться не лише про Україну. Я думаю, що весь світ змінився.

Я почав розглядати для себе інші жанри. Раніше зневажливо ставився до фентезі. Зараз розумію: якщо описувати щось таке, як зараз, то, можливо, саме фентезі підходить найкраще. Про всіх цих людей-орків, які сунуть, як навала. Водночас хтось там у Кремлі гниє живцем і хоче «загарбать і з собою взяти в домовину ще одну країну», якщо переінакшити цитату Шевченка. Занадто багато крові та м'яса, щоб описувати це реалістично. Тому потрібен інший жанр. Певна, так би мовити, філософізація. Але наразі це просто думки. Треба, щоби все закінчилося, бо, як казав Гегель, «сова Мінерви вилітає опівночі». Писати про велику подію можна, коли вона завершиться. Найконкретніший план зараз — вижити.

Габріель Гарсія Маркес, пишучи свої «Сто років самотності», говорив, що є таке романтичне уявлення: наче для романіста що гірше, то краще. Але це неправда. Щоби писати, ти маєш бути у хорошій психічній та фізичній формі. І я зараз не в формі для писання.

— Книжок про війну написано дуже багато, але водночас жодна з них іще не допомогла запобігти війні. Навіщо людям читати літературу про війну?

— Коли у перші тижні одна з книжкових мереж відкрила безкоштовний доступ до своєї електронної бібліотеки, то перші книжки,